

УДК 929:398(091) М. Коцюбинський, Б. Грінченко

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.04.1004>

НАЧЕРК ПРО НАУКОВУ СПІВПРАЦЮ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО І БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Оксана ШАЛАК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8275-6703>

кандидатка філологічних наук,

старша наукова співробітниця,

Інститут біографічних досліджень

Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського,

відділ теорії та методики біобібліографії,

вул. Володимирська, 62, кімн. 125, 01033, м. Київ, Україна,

e-mail: shalak@ukr.net

Oksana SHALAK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8275-6703>

Cand. Sc. Of Philological Studies

Senior Research Officer,

Institute of Biographical Studies

National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi,

Department of theory and methods of biobibliography,

62, Volodymyrska vul., 125 room, 01033, Kyiv, Ukraine,

e-mail: shalak@ukr.net

ESSAY ON THE SCIENTIFIC COOPERATION OF MYKHAYL KOTSIUBYNSKY AND BORYS GRINTCHENKO

Актуальність статті зумовлена потребою осмислити значення співпраці Михайла Коцюбинського (1864—1913) та Бориса Грінченка (1863—1910) в царині фольклористики, проаналізувати їхні наукові принципи записування та видання фольклору. Наукові взаємини письменників охоплюють кілька періодів у їхній діяльності, вони мають значення не тільки для докладнішої реконструкції їхніх біографій, а й для історії української фольклористики, формування її наукових засад. *Мета* дослідження — розкрити особливості збирацької практики М. Коцюбинського та процес підготовки його фольклорної колекції до публікації, проаналізувати едиційні принципи Б. Грінченка та його внесок у становлення наукових засад української науки про народну творчість. *Наукова новизна* полягає в спробі визначити методи роботи двох письменників, які не тільки використовували фольклорні сюжети, переосмислювали їх, а й самі збирали і публікували науково надійний першоджерельний фольклорний матеріал. порушено проблему жанрового зібрання фольклору М. Коцюбинського (народних оповідань, пісень, прислів'їв і приказок), розглянуто принципи Б. Грінченка під час систематизації, упорядкування фольклорних колекцій різних збирачів, його засади відтворення не тільки говіркових особливостей мови, а й риси мовлення носіїв фольклору. *Методологічною основою* дослідження стали порівняльно-історичний та метод комплексного типологічного аналізу явищ і постатей в історії української фольклористики.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, принципи фіксації, едиційні засади, паспорт, виконавець.

The relevance of the article is due to the need to comprehend the significance of the cooperation in the field of folklore studies of Mykhaylo Kotsiubynsky (1864—1913) and Borys Grinchenko (1863—1910), to analyze their scientific principles of recording and publishing folklore.

The writers' scientific relationships cover several periods in their activities; they are important not only for the detailed reconstruction of their biographies, but also for the history of Ukrainian folklore studies and the formation of its scientific foundations.

The purpose of the study is to reveal the peculiarities of M. Kotsiubynsky's collecting practice and the process of preparing his folklore collection for publication, to analyze B. Grinchenko's editorial principles and his contribution to the formation of the scientific foundations of Ukrainian folk art science.

The scientific novelty lies in the attempt to determine the working methods of two writers who not only used folklore plots, reinterpreted them, but also collected and published scientifically reliable primary folklore material themselves. The problem of the genre collection of folklore by M. Kotsiubynsky (folk tales, songs, proverbs and sayings) is raised, the principles of B. Grinchenko during the systematization and arrangement of folklore collections of various collectors, his principles of reproducing not only the dialectal features of the language, but also the speech features of the bearers of folklore are expanded.

The methodological basis of the study was the comparative-historical and the method of complex typological analysis of phenomena and figures in the history of Ukrainian folklore studies.

Keywords: Mykhailo Kotsiubynskyi, Borys Grinchenko, principles of fixation, editorial principles, passport, performer.

Вступ. Вивчення співпраці науковців завжди виявляє низку проблем, актуальних на певному етапі наукового розвитку, дає змогу окреслити дослідницькі пріоритети, осмислити головні події в науковому житті, біографіях учених. Такі студії уможливають узагальнення найважливіших тем та методів, які поставали перед дослідниками, визначення основного кола питань, які непокоїли їх. Аналіз спільної роботи стає ще важливішим, коли стосується не тільки науковців-фольклористів, а письменників, які використовували свої фольклористичні напрацювання в царині літератури. Зокрема, творчість Михайла Коцюбинського (1864—1913), що нерозривно пов'язана з фольклором, засвідчує його глибоку обізнаність із різними жанрами усної традиційної культури. Цей зв'язок часто виокремлювали дослідники його творів: Н. Букатевич [1], С. Козуб [2], М. Грицюта [3], Н. Бучко [4], Л. Козар [5]. Дружні взаємини М. Коцюбинського і Б. Грінченка, їхні контакти в галузі літературознавства і літератури, видавничу співпрацю проаналізував Д. Єсипенко [6]. Проте наукові взаємини обох письменників у царині фольклористики досліджено мало.

Мета нашого дослідження — розкрити особливості збирацької практики М. Коцюбинського та процес підготовки його фольклорної колекції до публікації, проаналізувати едичійні принципи Б. Грінченка та його внесок у становлення наукових засад української науки про народну творчість. **Методологічною основою** дослідження стали порівняльно-історичний та метод комплексного типологічного аналізу явищ і постатей в історії української фольклористики.

Основна частина. Упродовж різних творчих періодів М. Коцюбинський постійно вивчав, опрацьовував різні фольклорні видання, а з раннього дитинства і протягом усього життя записував варіанти різних жанрів народної творчості, вбачаючи у фольклорі джерело знань про народ. Дитячі роки письменника пов'язані із побутом, народною культурою сіл і містечок Поділля, тут М. Коцюбинський відкрив для себе перекази і легенди, записував історичні пісні від подільських лірників, які доводилося чути на ярмарках [3, с. 5].

Характеристика М. Коцюбинського — учня Шаргородського духовного училища (1876—1880) найповніше розкрита у спогадах одного із його вчителів Всеволода Ковердинського: «<...> приходять до

вчительської П[авло] С[евер'янович] Дложевський (вчит[ель] рос[ійської] мови) з чималим пакунком творів учнів IV класи, написаних, здається, на тему: “Як відбуваються різдвяні свята в моїй сім'ї”. Виїнявши з пакунка роботу Михайлика, він почав читати її перед своїми колегами, й закінчив читання викликом: “Будемо мати свого літерата”» [7, арк. 20].

У фольклористиці усталася думка, що перші збережені записи М. Коцюбинського [4, с. 75] — це народні пісні та усна проза із с. Лопатинці Ямпільського пов. Подільської губ.¹, де він 1891—1892 рр.² учив дітей бухгалтера місцевої сахарні Кіндрата Мельникова. Є й спогади про те, як письменник фіксував фольклор, про методи і способи його роботи в цей час. Він ходив на весілля, бував на вечорницях, пригощав тих, від кого записував зразки усної народної творчості [1, с. 193].

Ті варіанти, які зібрав М. Коцюбинський у с. Лопатинці, та інші, зафіксовані на Поділлі, згодом побачили світ у виданнях «Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с нею губерниях» (т. III, Чернігів, 1899) та «Из уст народа» (Чернігів, 1901), що їх упорядкував Б. Грінченко. Приміром, народне оповідання «Звидкы узялась панщына»³, під яким зазначено рік запису (1890 р.), ім'я та вік оповідача (94-річний Василь Вихлій), а також місце його народження (с. Стадниця Вінницького пов. Подільської губ.), опубліковане під № 302 у збірці «Из уст народа» [9, с. 301]. Збережений рукописний запис оповідання дає змогу простежити не тільки процес роботи збирача, а й наукові засади як М. Коцюбинського, так і Б. Грінченка. Порівняльний аналіз рукописного варіанта із опублікованим засвідчує майже ідентичність того, що записав М. Коцюбинський, та згодом упорядкував і видав Б. Грінченко. Цей фат виявляє прогресивні принципи фіксації та едичії, що були важливі для обох письменників, які вбачали у фольклорі не тільки джерело власної творчості, а й розуміли його значення для науки.

¹ Тепер Тульчинського р-ну Вінницької обл.

² Лист ямпільського справника засвідчує, що М. Коцюбинський, за яким наглядала поліція, прибув до Лопатинців 11 вересня 1891 р. [8, арк. 419].

³ У назві та цитатах (тут і далі) зберігаємо особливості правопису, яким користувався Б. Грінченко і М. Коцюбинський.

Рукописний варіант — свідчення того, як М. Коцюбинський відтворював риси говірки та особливості мовлення носія фольклору: «Отъ разъ давно ще за Катерыны, зибралыся паны на сеймыкъ тай говорять⁴ промижъ себе:

— А зробимъ но, панове, панщыну.

Добре, [—] кажуть, [—] давай, зробимъ!

Ото каждый панъ (якъ напрыкладъ грапъ нашъ) склыкае зъ кожного села по дванайцять чоловіка. Зъ того села дванайцять, зъ другого дванайцять, зъ третього дванайцять... Ото чы въ хати, чы на двори въ пана поставылы столы, наварылы всячыны, поставылы йисты й пыты, горилкы, усього... Просытъ панъ:

— Сидайты, добри люде, йижте, пййте, контентуйтесь.

Найилыся люде, напылыся, музыка грае — нагулялыся. Дякуютъ пановы:

— Спасыби вамъ, пане вельможный, що такъ уконтентувалы насъ до схочу, спасыби. Чого ж вы видъ насъ хочете?» [10, арк. 1].

У запису збережено діалектизми, які М. Коцюбинський відтворив надзвичайно точно: «грапъ», «дванайцять чоловіка», «всячына», «за третымъ разомъ», «йиденъ», «люде», «прошеные», «дитый», «мація». Оpubлікований варіант зберігає майже всі ці особливості мови, зафіксовані в рукопису, однак із незначними розбіжностями. Приміром, у рукописному варіанті оповідання по-різному відтворено закінчення третьої особи однини та множини дієслів: поряд вжито «дякуютъ» (твердий знак наприкінці флексії), і «говорять», «кажуть», «бачытъ» (із м'яким знаком), що, з одного боку, могло бути ознакою варіантності у мовленні оповідача, з іншого — засвідчувати вплив на збирача літературної мови⁵. Запис, який опубліковано у виданні «Из уст

народа» (1901), містить дієслова лише із твердими флексіями — усі лексеми уніфіковано, дієслова під час друку відтворюють діалекті форми: «говорять», «кажуть», «бачытъ». Ці та інші незначні різночитання не можемо, однак, вважати свідченням редагування Б. Грінченка, бо у рукопису відповідних правок рукою упорядника немає. Відмінності можуть бути наслідком певних ускладнень під час друку оповідання, яке М. Коцюбинський зафіксував із фонематичною точністю, хоч, можливо, і прагненням упорядника уніфікувати варіанти говіркової вимови, про які він міг не знати: «людый» (у рукопису) — «людей» (у виданні «Из уст народа»), «пановы» (у рукопису) — «панови» («Из уст народа»).

Текстологічний аналіз рукописних і опублікованих фольклорних варіантів, які зібрав М. Коцюбинський, визначає характер їхньої співпраці, розуміння наукових принципів записування і видання фольклору, розкриває таємниці їхньої наукової лабораторії, виявляє засади систематизації та упорядкування зразків народної творчості. Біографії обох письменників через спільне видання фольклорних матеріалів набувають глибших, масштабніших вимірів. Через ракурс, який дає змогу розкрити ставлення фольклориста до народної творчості, можна висвітлити його пріоритети як науковця, який користувався певними принципами запису, упорядкування і видання.

Добре відомо, що М. Коцюбинський познайомився з Б. Грінченком у 1894 р., коли відвідував Чернігів: «Особисте знайомство письменників сталося наприкінці 1894 р., коли під час короткого візиту до Чернігова М. Коцюбинський скористався запрошенням відвідати помешкання Бориса та Марії Грінченків. Цікаво, що тоді ж відбулося його знайомство з майбутньою дружиною, В. Дейшою. 1895 р. М. Коцюбинський взяв участь у комплектуванні знакового для української фольклористики видання — *Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях*» [6, с. 382]. Хронологія подій, засвідчена багатьма джерелами, виявляє факти переїзду 1898 р. М. Коцюбинського до Чернігова за сприяння Б. Грінченка. М. Коцюбинський спочатку обійняв посаду діловода Чернігівського земства, із 1900 р. — працівника, а згодом завідувача земського статистичного бюро. Усі ці дати увиразнює епістолярій М. Коцюбинського,

⁴ Виокремлюємо відмінності рукописного варіанта від опублікованого. — О. Ш.

⁵ Важливо, що такі варіанти дієслівних закінчень у мовленні подільських казкарів зафіксував і А. Димінський, який добре володів говірками подільського говору, бо був стаціонарним записувачем фольклору на Поділлі. Літературною мовою фольклорист користувався дуже мало, про це свідчить його епістолярна спадщина. Зокрема, у казці [11, арк. 1 зв.] зафіксовано варіанти: дієслова і з твердими закінченнями («выходытъ»), і ті, що містять м'які флексії у третій особі однини теперішнього часу («приздытъ»).

який розкриває його чернігівський період творчості та цьогочасні взаємини з поетами Миколою Чернявським (1868—1938), Володимиром Самійленком (1864—1925), Миколою Вороним (1871—1938), письменником, літературознавцем Михайлом Могиланським (1873—1942). Окрема сторінка в біографії М. Коцюбинського на етапі його чернігівського буття — дружні взаємини з родиною Грінченків, його співпраця з Б. Грінченком.

Крім усної народної прози, пісень, М. Коцюбинський передав Б. Грінченкові зафіксовані паремії. Прислів'ям і приказкам від різних збирачів у рукописній колекції Б. Грінченка належить визначне місце, серед них — і картки, які містять паспорти із вказівкою на записи М. Коцюбинського на Поділлі: «г. Балта, Под[ольской] губ. Зап. М.М. Коцюбин[ський]»; «с. Лопатынды, Ямпольск[ий] уезд Подольск[ой] губ. Зап. М.М. Коцюбинский» [12, арк. 98—100]. На картках Б. Грінченка виписано й упорядковано паремії за прізвищами записувачів, проте вони не дають змоги проаналізувати, настільки точно відтворено прислів'я і приказки під час копіювання, оскільки рукописи надісланих записів не вдалося віднайти. Утім, ці картки усе ж засвідчують принципи записування як тих фольклористів, які надсилали свої записи, так і упорядника. Зокрема, прислів'я і приказки, які зафіксував М. Коцюбинський на Поділлі, як і народні оповідання, можна схарактеризувати як зразки, що яскраво позначені усіма рисами подільського говору — на синтаксичному, лексичному та фонематичному рівнях: «Хочь **люде** бидни, але слова чесни», «Хай и горщыкъ, абы вь пичь не **сажалы**» [12, арк. 98—100]. Помітно, що упорядник працював над картками, очевидно, готуючи їх до публікації: у нижньому лівому куті картки олівцем зазначено опубліковані варіанти паремій, що давало змогу зіставляти та аналізувати варіативні гнізда, а також оцінити рівень їх поширення.

Видання «Из уст народа» (Чернігів, 1901) містить й інші прислів'я та приказки, які записав М. Коцюбинський: «изъ Винницы, Лопатинець и Балты Подольск. губ., Оробіевки Прилуцк. у. и Рени Бессарабск. г.» [9, с. 358]. Подільські прислів'я і приказки опубліковано за номерами 7, 20, 23, 50, 57, 78, 93, 103, 176, 233. Тих паремій, що зафіксовані на картках, які містяться серед рукописів Б. Грінченка, у збірці «Из уст народа» немає. Утім, і ці варіанти —

свідчення прогресивних наукових принципів, власних для збирацької практики М. Коцюбинського і едидійних засад Б. Грінченка. Обидва намагалися з усією пунктуальністю якнайточніше відтворити особливості мовлення носія фольклору та характерні риси говірок. Прислів'я і приказки із власної колекції, а також ті, що увійшли до фольклорних збірок «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864) М. Номиса, «Нова збірка народних малоруських приказок, прислів'їв, помовок, загадок, замовлянь і шептань» (1890) М. Комарова, М. Коцюбинський використовував і художньо переосмислював у творах. Він прагнув «пересипати розмову своїх героїв прислів'ями» [1, с. 202], бо це давало змогу відтворити народний світогляд, ставлення до природи, Бога, основних людських цінностей.

У третьому томі «Этнографических материалов, собранных в Черниговской и соседних с ней губерниях» (Чернігів, 1899), який упорядкував Б. Грінченко, також опубліковано 11 пісень з Поділля, які записав М. Коцюбинський. Ці пісні містять паспорти, у яких не зазначено відомостей про виконавця, а подекуди й короткі коментарі про місце й час виконання [13, с. 129; с. 577]. Усі зразки опубліковано без нотної транскрипції, що характеризує й пісні інших записувачів у цьому томі. Деякі доповнення, які подано у квадратних дужках [13, с. 335], можуть засвідчувати, що М. Коцюбинський записував пісні надиктовані або ж перевіряв їх у такий спосіб. Утім, без рукопису, що був основою для публікації, цього з певністю стверджувати не можна.

Прикметно, що усі опубліковані зразки зберігають діалектну лексику, якій завжди приділяв багато уваги М. Коцюбинський. Б. Грінченко, готуючи пісні до публікації, залишав ці ознаки подільського говору без змін, не вдаючись до редагування: «спомыналы» (згадували), «слаба» (хвора), «залляла» (залила), «платком» (хусткою), «ходы» («підійди») та ін. Деякі коментарі, подані у примітках, містять вказівку на окремі відмінні рядки, які фіксував записувач. У такий спосіб у багатьох тогочасних виданнях зазначали наявність варіантів [13, с. 325], що було ознакою сформованих наукових принципів — як під час фіксації, так і в процесі видання.

Для публікації в «Этнографических материалах...» М. Коцюбинський, крім фольклорних зразків із власної колекції, передав Б. Грінченкові й пісні,

які записали інші збирачі. Учитель дітей бухгалтера місцевої сахарні М. Коцюбинський доручав бухгалтеровій сестрі Л. Мельниковій записувати від лопатинецьких селян народні пісні, прислів'я і приказки, усну народну прозу [1, с. 193]. До третього тому «Этнографических материалов...» (1899) було подано сім зразків, які зафіксувала Л. Мельникова, а також 98 весільних пісень із Поділля, що їх зібрав Андрій Дуляк (1877—1933). У збірнику «Из уст народа» (1901) з'явилися друком і народні оповідання про Кармалюка, які також записав Андрій Дуляк у Лопатинцях Ямпільського пов. Проте прізвищ оповідачів під цими зразками вказано не було, можливо, через те, що постать Кармелюка тривалий час викликала цензурні заборони. Ці зразки позначені тими ж прогресивними рисами, що були властиві й для фольклорних фіксацій М. Коцюбинського. Вони частково паспортизовані, а також виявляють намагання збирача точно відтворювати характерні особливості подільського говору на всіх рівнях: фонематичному, лексичному та синтаксичному.

Ні джерела до біографій обох письменників, ані текстологічний аналіз фольклорних зразків, які записав М. Коцюбинський і опублікував Б. Грінченко, не дають змоги визначити, чи наукові принципи збирацької та едиційної практики одного із письменників формувалися під впливом другого і хто з них на кого впливав. Очевидно, йшлося про наукову співпрацю двох фольклористів, добре обізнаних з історією, виданнями, формуванням наукових засад, проблемами української фольклористики. Це було також спілкування двох письменників, занурених у фольклорну стихію, кожен з яких добре знав вагу народного слова, правда якого завжди увиразнювала художню правду авторського твору. М. Коцюбинський передовсім звертав увагу на родинно-і соціально-побутові пісні, паремії та народні оповідання, що, найімовірніше, було спричинене переосмисленням записаних зразків, використанням у творах цього періоду: «Андрій Соловійко...», «Маленький грішник», «Ялинка» та ін.

Відомо, що у вересні 1902 р. М. Коцюбинський просив В. Гнатюка ознайомити його із методичними розробками та програмами для етнографів, а згодом, у жовтні, дякував за надіслані інструкції [1, с. 196—197]. Цей факт ще раз засвідчує, що записування фольклору, увага до матеріальної народної культу-

ри у письменника ґрунтувалися на знаннях наукових засад, характерних для української фольклористики кінця XIX — початку XX ст. Подільський період фольклористичної діяльності М. Коцюбинського позначений важливими рисами, які характеризують його як досвідченого фольклориста, обізнаного з вимогами до запису фольклору: спроба дуже точно фіксувати почуті зразки, відтворюючи особливості говірки і мовлення носія фольклору, намагання паспортизувати зібране, додаючи окремі коментарі, де зазначено час чи місце виконання, а також записувати відмінні рядки пісень, що є фактичним фіксуванням варіантів.

Наукові принципи, яких дотримувався Б. Грінченко, упорядковуючи фольклор до видання, виявлялися не тільки у ставленні до записів, здійснених М. Коцюбинським. Значна колекція пісень маловідомого збирача А. Заблоцького, який записував пісні в Проскурівському пов. на Поділлі 1871—1878 рр., переважала всі інші, що увійшли до третього тому «Этнографических материалов...» Б. Грінченка, і вирізнялася як жанровою розмаїтістю, так і широкою палітрою варіантів. Б. Грінченко публікував варіанти поряд, однак повністю подавав тільки перший, зазначаючи у наступних відмінності. Проте коли відмінності були значні, упорядник подавав такий зразок цілком, як от два варіанти родинно-побутової пісні із сюжетом «Удову чи дівчину брати?». Перший зафіксував В. Степаненко на Канівщині, другий «Ах, Боже ж мій, Боже» — А. Заблоцький у Проскуріві (тепер м. Хмельницький) «від полячки» [13, с. 202]. Як і записані М. Коцюбинським, ці варіанти також вирізняються значною кількістю діалектизмів («небощыкъ», «хочя», «зымный») та прагненням до фонематичної точності у відтворенні особливостей говору.

Загалом третій том «Этнографических материалов...» містить найбільше записів із Поділля. За вказівкою самого упорядника у списку [13, с. VIII—IX] близько 475 зразків подільських пісень, відібраних зі значно більшої кількості, склали основу тому. Це записи А. Заблоцького (280), А. Дуляка (98), М. Коцюбинського (11) і зібрання невідомого записувача, яке Б. Грінченко визначив як колекцію подільського фольклору (74). До видання увійшло також 5 передруків із «Этнографических сведений о Подольской губернии» (1869) Н. Данильченка, що були серед пісень, переписаних А. Заблоцьким.

«Этнографические материалы...», упорядковані Б. Грінченком, — видання, здійснене за чітко продуманою методикою. Про це говорив у передмові сам упорядник, це засвідчує систематизація пісень, подані варіанти, примітки, опис джерел (із яких використано матеріал), вказівки на паралелі в інших збірниках, доповнення різного характеру, а також покажчик книг та інших періодичних видань, у яких опубліковано українські народні пісні. Крім того, Б. Грінченко в одній із виносок дав чіткі рекомендації і настанови збирачам фольклору, що виявляє його турботу про майбутні видання, а також оприявнює розвиток наукових принципів української фольклористики: «Кожна окрема річ — казка, оповідання, повір'я, замовляння, загадка, прислів'я, пісня та ін. — якою б вона малою не була, повинна бути обов'язково занесена на окремий аркуш паперу, і на кожній такій картці повинно стояти ім'я, по батькові і прізвище записувача, час і місце запису, ім'я і прізвище особи, від якої здійснено запис, та інші нотатки, якщо записувач вважає тиме за потрібне їх зробити» [13, с. XI].

Систематизовано матеріал за класифікацією, запропонованою Південно-Західним відділом РГТ і опублікованою М. Драгомановим у передмові «Малорусских народных преданий и рассказов» (1876): I. Пісні культу і періодичні; II. Пісні життя особистого; III. Пісні життя сімейного; IV. Пісні життя економічного і станового; V. Пісні життя політичного; VI. Повчання і мистецтво в пісенній формі. Однак у цю систему Б. Грінченко вніс певні корективи, до чого його спонукав матеріал і до останнього розділу він зарахував пісні сатиричного та жартівливого змісту: «VI. Сатира і жарт» [13, с. XII]. Примітки містили інформацію про записувача, місце, іноді прізвище того, хто передав їх, часом професію, походження виконавця та паралелі до пісень в інших збірках фольклору: «Г. Новая Ушица Подольск. г. А.В. Заблоцкий отъ подмастерья. Голов., III, 183, № 58» [13, с. 282]; «Г. Проскуровъ Подольск. г. А.В. Заблоцкий отъ девочки-поповны» [13, с. 156]. Повнота паспортів та іншої інформації, очевидно, залежала від даних, занотованих записувачами. Характерною ознакою видання була наявність назв переважної більшості пісень, поданих українською мовою і відтворених ярижкою. Уніфікуючи їх, упорядник коротко передавав сюжет: «Козакъ и дивчына женыхаються»,

«Мужыкъ та ляшокъ». Такий принцип найменування виявляє прагнення Б. Грінченка до дрібнішої тематичної класифікації.

У передмові заявлено про редагування, вимушено здійснене під час публікації: «Я, звичайно, точно відтворював записи; але дозволяв собі робити вставки, коли підозрював, що якесь слово або фразу пропущено, *кожен раз відзначаючи це*, розміщуючи вставлене слово в *ламані дужки* []; такі вставки переважно стосуються повторень частин вірша, що строго зберігається під час співу, але майже завжди випускається при надиктовуванні пісні записувачеві, що порушує цілісність вірша...» [13, с. XVI].

Наголосивши на своєму прагненні фонематично точно публікувати записи, Б. Грінченко зауважив, що достеменно відтворити матеріал завадила відсутність у типографії багатьох знаків, зокрема наголосу. Крім того, він зазначив, що точність відтворення говірок може забезпечити тільки записувач-фахівець, філолог, а збирачеві-аматору довіряти такої справи не можна.

Висновки. М. Коцюбинський, фіксуючи зразки фольклору, докладно паспортизував їх, намагаючись досить точно відтворювати всі особливості говірки та мови самого виконавця. Це засвідчують не тільки публіковані, а й рукописні матеріали записів: пісень, усної прози, паремій. Пісні, що їх зафіксував М. Коцюбинський на Поділлі, містять додаткову інформацію з приводу контексту їх виконання. Деякі примітки до пісенних зразків, де вказано на відмінні рядки в іншому виконанні, засвідчують можливість повторної фіксації від того самого виконавця або запису варіантів від інших носіїв фольклору.

Б. Грінченко ж, публікуючи фольклорні записи, подекуди уніфікував діалектні особливості мови носіїв, проте завжди прагнув надзвичайно точно відтворити зафіксовані зразки, що іще раз засвідчує прогресивні наукові засади вченого та його едичійні принципи. Удаючись до вимушеного редагування надиктованих, а не записаних із голосу пісень, він виокремлював свої доповнення, що дає змогу простежити роботу упорядника. Добір фольклорних зразків, їх систематизація та коментування засвідчують високий рівень обізнаності Б. Грінченка з основними едичійними принципами в українській фольклористиці.

1. Букатевич Н. Український фольклор у творчості Коцюбинського. *Коцюбинський. Збірка статтів*. За

- ред. Ол. Дорошевича. Т. 1. Харків: Література і мистецтво, 1931. С. 191—223.
2. Козуб С. Фольклорні записи Коцюбинського. *Коцюбинський. Збірка статтів*. За ред. Ол. Дорошевича. Т. 1. Харків: Література і мистецтво, 1931. С. 272—285.
 3. Грицютя М.С. М. Коцюбинський і народна творчість. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. 55 с.
 4. Бучко Н.О. З інтересів М.М. Коцюбинського до фольклору та етнографії. *Народна творчість та етнографія*. 1959. № 3. С. 74—77.
 5. Козар Л. Збирачі подільського фольклору — кореспонденти Бориса Грінченка. *Подільський фольклор у збірці та дослідженні: тези міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 105-й річниці з дня народження Г. Тантиури*. (Вінниця, 9 черв. 2006 р.). М-во культури і туризму України; Держ. теат.-видовищна агенція [та ін.] Вінниця: Нова книга, 2006. С. 21—29.
 6. Єсипенко Д. Колеги, опоненти: декілька зауваг про особисті та творчі контакти Бориса Грінченка і Михайла Коцюбинського. *Studia ukrainica posnaniensia*. Vol. III. 2015. Р. 381—386.
 7. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ІР НБУВ). Ф. 10. Од. зб. 17485. 28 арк. Ковердинський Всеволод Омелянович. М. Коцюбинський в Шаргородській школі. Спогади про М.М. Коцюбинського. З передмовою Івана Лютого (поч. ХХ ст.).
 8. Державний архів Вінницької області (ДАВО). Ф. Д-220. Оп. № 7. Спр. 95. Отношение Ямпольского исправника от 3 октября 1891 г. О прибытии М. Коцюбинского 11 сентября в с. Лопатинцы.
 9. *Из уст народа: Малорусские рассказы, сказки и пр.* Б.Д. Гринченко. Чернигов, 1901. VIII, 488 с.
 10. ІР НБУВ. Ф. 170. Од. зб. 634. Звідки узялась панщина (оповідання). Записав Коцюбинський М.М. в с. Стадницьі Подільської губ. в 1890 р. 1 арк.
 11. Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського (НАФРФ ІМФЕ). Ф. 1-дод. 5/507. Записи А. Димінського на Поділлі в середині ХІХ ст. (фольклорна проза).
 12. НАФРФ ІМФЕ. Ф. 1-К 2/47. 236 арк. Грінченко Б.Д. Прислів'я та приказки, записані різними збирачами. Копії.
 13. *Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях*. Собр. Б.Д. Гринченко. Т. 3. *Песни*. Чернигов, 1899. XXIV, 767 с.
- shevych. *Kotsyubynsky* (Vol. 1, pp. 191—223.). Kharkiv: Literatura i mystetstvo [in Ukrainian].
- Kozub, S., & Doroshevych, Ol. (Ed.). (1931). Folklore records of Kotsyubynsky. In: Ol. Doroshevych. *Kotsyubynsky* (Vol. 1, pp. 272—285). Kharkiv: Literatura i mystetstvo [in Ukrainian].
- Hrytsiuta, M.S. (1958). *M. Kotsyubynsky and folk creativity*. Kyiv: Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].
- Buchko, N.O. (1959). From M.M. Kotsyubynsky's interests in folklore and ethnography. *Folk art and ethnography*, 3, 74—77 [in Ukrainian].
- Kozar, L. (2006, June). Collectors of Podil folklore — correspondents of Borys Grinchenko. In: *Podil folklore in collection and research: theses of the international scientific and practical conference dedicated to the 105th anniversary of the birth of H. Tantsiura* (Рр. 272—285). Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
- Yesypenko, D. (2015). Colleagues, opponents: a few remarks about the personal and creative contacts of Borys Grinchenko and Mykhailo Kotsyubynsky. *Studia ukrainica posnaniensia* (Vol. III, pp. 381—386) [in Ukrainian].
- Koverdinsky, Vsevolod Omelianovych. M. Kotsyubynsky at the Shargorod school. Memories of M.M. Kotsyubynsky. With a foreword by Ivan Lyuty (start. 20th century). *Archive of the Institute of Manuscript of Vernadsky National Library of Ukraine*. F. 10. Od. save 17485 [in Ukrainian].
- Attitude of the Yampol police officer dated October 3, 1891. About the arrival of M. Kotsyubynsky on September 11 in the village. Lopatintsy. *State Archive of Vinnytsia oblast*. F. Д-220. Desc. 7. Case. 95 [in Russian].
- Grinchenko, B.D. (Ed.). (1901). *From the mouth of the people: Little Russian stories, fairy tales, etc.* Chernigov [in Ukrainian].
- Where did the lordship come from (story). Recorded by M.M. Kotsyubynsky in the village Stadnitsy, Podilska rov-nice, in 1890. *Archive of the Institute of Manuscript of Vernadsky National Library of Ukraine*. F. 170. Od. save 634 [in Ukrainian].
- Records of A. Dyminsky on Podilla in the middle of the 19th century (folkloric prose). *Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings of the M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the NAS of Ukraine*. F. 1-дод. 5/507 [in Ukrainian].
- Grinchenko, B.D. Proverbs and sayings recorded by various collectors. Copies. *Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings of the M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the NAS of Ukraine*. F. 1-K 2/47 [in Ukrainian].
- Grinchenko, B.D. (Ed.). (1899). *Ethnographic materials collected in Chernigiv and neighboring provinces* (Vol. 3: Songs). Chernigiv [in Ukrainian].

REFERENCES

Bukatevych, N., & Doroshevych, Ol. (Ed.). (1931). Ukrainian folklore in the work of Kotsyubynsky. In: Ol. Doro-